

ВТІЛЕННЯ ЗАВДАНЬ КАТЕХИЗАЦІЇ ДОРОСЛИХ В МИРЯНСЬКИХ СПІЛЬНОТАХ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

IMPLEMENTATION OF THE TASKS OF THE CATECHESIS OF ADULTS IN THE LAY COMMUNITIES OF THE UKRAINIAN GREEK-CATHOLIC CHURCH

У статті представлено процес втілення завдань катехизації дорослих у найпоширеніших мирянських спільнотах Української Греко-Католицької Церкви.

Катехизація – це процес передавання віри, що ставить перед собою завдання: втаємничувати у звершенні таїнства (краще розуміти та переживати богослужіння), формувати до життя у Христі (моральне виховання), навчати молитися, вести до пізнання віри, впроваджувати у життя спільноти, плекаючи духовне сопричасття.

Спільнота – це місце реалізації катехизи, спільного перебування, пізнання основних правд віри та духовного зросту. І тут мова йде не лише про лекції чи читання відповідної літератури, зокрема Слова Божого, а також і служіння як у спільноті для її учасників, так і для потребуючих поза нею. Кожна спільнота сформована з певною метою, чіткою візією своїх завдань та певними методами. Завдання та методи завжди різняться, проте кожна із них творить своїх учасників свідками Христової віри, здатними передавати її іншим.

У статті представлено та згруповано спільноти за специфікою їхньої діяльності: молитовні, зосереджені на харитативній діяльності, подружні або родинні, евангелізаційні (харизматичні), біблійні та спільноти поваги до людської гідності (для осіб з особливими потребами, рух за збереження життя ще ненароджених дітей, для uzалежених від алкоголю та ін.). Це дозволило виділити акценти кожної групи та проаналізувати їхню особливість. Різноманіття парафіяльних спільнот доводить, що Церква намагається відповідати на виклики часу та задовольнити потреби мирян, які можуть знайти своє місце у ній серед достатньої кількості пропозицій.

Стаття послужить для формування моделі катехитичного служіння, яка включатиме різні методи донесення Слова Божого, що допоможе у мотивації сучасної людини пізнавати свою віру та все більше поглиблювати її.

Ключові слова: християнська педагогіка, катехизація, катехиза дорослих, спільноти, Церква, методи.

The article presents the process of implementing the tasks of catechizing adults in the most common lay communities of the Ukrainian Greek-Catholic Church.

Catechization is a process of transmission of faith, which sets itself the task: to initiate into the completed sacraments (to better understand and experience the divine service), to form for life in Christ (moral education), to learn to pray, to lead to the knowledge of the faith, to introduce into the life of the community, nurturing spiritual communion.

Community is a place where catechesis is carried out, staying together, learning the basic truths of faith and spiritual growth. And here we are talking not only about lectures or reading relevant literature, in particular the Word of God, but also service both in the community and for its members, and service of the community for those in need outside of it. Each community is formed with a certain goal, a clear vision of its tasks and certain methods. Tasks and methods are always different, but each of them creates its participants as witnesses of Christ's faith, able to pass it on to others.

The article presents and groups communities according to the specifics of their activity: prayer communities, focused on charitable activities, marital or family, evangelistic (charismatic), biblical communities, and communities of respect for human dignity (for persons with special needs, the movement to preserve the lives of unborn children and for persons addicted to alcohol, etc.). This made it possible to highlight the accents of each group and analyze their special features. The diversity of parish communities proves that the Church tries to respond to the challenges of the times and to meet the needs of the laity, who can find their place in the Church among a sufficient number of offers.

The article will serve to form a model of catechetical ministry, which will include various methods of delivering the Word of God, which will help motivate modern people to learn about their faith and deepen it more and more.

Key words: christian pedagogy, catechesis, adult catechesis, communities, Church, methods.

УДК 27-47-053.8:271.4-78(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.2.33>

Слободян С.Б.,
аспірантка кафедри пасторального богослов'я
Українського католицького університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

З моменту виходу УГКЦ з підпілля у 1991 році постала гостра потреба катехизації, зокрема катехизації дорослих. Через радянський режим, який панував десятиліттями важко було говорити про навіть мінімальне навчання та поглиблення християнської віри її послідовниками через постійні заборони. Прийшла довгоочікувана свобода, яка дозволила Церкві відкрито зайнятись питанням християнської освіти своїх вірних. Катехизація дорослих зайняла пріоритетне місце серед усіх душпастирських програм через велику відповідальність дорослої людини за кожен життєвий вибір, який мав би впливати із моральних засад

її віри. УГКЦ перейняла практику творення спільнот із досвіду інших країн (Католицької Церкви). До тепер в Україні продовжують утворюватися спільноти з своїми специфічними методами катехизації, які потребують дослідження, згрупування та аналізу, що дозволить вирішити питання мотивації сучасної людини пізнавати свою віру, відповідаючи на важливі людські потреби, зокрема потребу бути потрібним та важливим, знайти місце в Церкві, отримати вичерпні відповіді на одвічні питання віри та способи її інтеграції у життя сучасної людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання виникнення спільнот та важливості мирян

у Церкві почало найактивніше поставати у час Другого Ватиканського Собору (1962–1965) Папою Павлом VI, а згодом і Іваном Павлом II. У статті використані документи *Christifideles Laici* [9], *Dei Verbum* [6], *Lumen Gentium* [7], *Catechesi tradendae* [8], *Verbum Domini* [3]. В. Білаш у своїй публікації «Мирянські рухи й організації в УГКЦ та специфіка їх діяльності» [2] описав історію виникнення мирянських спільнот та їх діяльність у наші дні. Також у статті використані напрацювання О. Кіндія [10], який розглядає евангелізаційні (харизматичні) спільноти та питання безпеки/небезпеки їхнього існування; Р. Канталамесси [5], який називає евангелізаційні спільноти необхідною «відною» для всієї Церкви. Працю Т. Барщевського [1], де автор вказує на особливий зв'язок між катехизацією та Святим Письмом.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Катехизація дорослих, спільноти та методи передавання віри залишаються великою недослідженою ділянкою для Української Греко-Католицької Церкви. Потреба цього дослідження зумовлена викликами сучасного світу, необхідністю пристосування Слова Божого у житті людини та важливістю її реалізації у Церкві та суспільстві.

Мета статті – проаналізувати діючі спільноти УГКЦ в Україні, де провадиться катехиза дорослих, згрупувати їх за специфікою та методами донесення Слова Божого.

Виклад основного матеріалу. Отці Другого Ватиканського Собору мали на меті зробити Церкву «ближчою» до Божого люду – мирян. У документі Другого Ватиканського Собору «*Lumen Gentium*» наголошується на особливому місці та місії мирян у Церкві. Миряни мають покликання приймати участь у священничому, пророчому та царському служінні та бути тими, хто нестиме Слово Боже у світ [7, с. 85]. Роль мирянина найповніше втілюється у спільноті. Відповідно до великої кількості дарів, якими наділені миряни, виникає таке ж велике різноманіття спільнот, які утворюються в Церкві, де кожен може знайти застосування своєму дару та послужити ближньому [9, с. 21].

Спільнота – це місце катехизації, де катехитичний процес знаходить повноту своєї реалізації [16, с. 14], тому варто зазначити, що метою катехизи є «навчати й виховувати у вірі християнина та провадити його до сопричастя з Ісусом Христом та церковною спільнотою» [26, с. 33]. Спільнота має велике значення у побудові Церкви та духовному зростанні мирян, бо сама Церква – це єднання святих: втілення християн у життя Христа – на землі і небі, тобто єднання з Христом, у Христі і усіх християн між собою Христовою любов'ю [9, с. 19]. Зрештою, самі спільноти є питомою вагою Тіла Христового, що покликане реалізовувати заклик Ісуса поширювати Його Слово [2].

Спільноти часто мають різні цілі та методи, проте в них є спільні елементи: слухання Слова,

діла милосердя, залучення мирян у церковне та суспільне життя. Катехиза дорослих, втілюючись у спільнотному житті парафії, має такі головні моменти: 1) узгодження плану дій спільнот із пасторальними планами, адже катехиза – це завжди справа Церкви; 2) повага до суті катехизи, її розвиток та формування відповідно до усіх вимірів християнського життя; 3) повага парафії до катехизації у спільноті, бо саме таким чином катехиза залучає людей та виходить за її межі [14, с. 232–235]. Спільнота чи будь-який церковний рух у своїй суті покликаний бути вихователями віри [8, с. 72].

Парафіальні спільноти дорослих призначені виконувати завдання, що стоять перед катехизацією: вести до пізнання віри, втаємничувати у звершенні таїнства (краще розуміти та переживати богослужіння), формувати до життя у Христі (моральне виховання), навчати молитися, впроваджувати у життя спільноти, плекаючи духовне сопричастя (в тому числі відчуття приналежності до Церкви) [14, с. 84–89]. Спільноти можуть виконувати усі названі завдання катехизації, але зазвичай вони мають певний напрямок, згідно якого можемо умовно їх поділити на:

– *Молитовні спільноти*: «*Апостольство молитви*», «*Апостольство доброї смерті*», «*Архибратство Матері Божої Неустанної помочі*», «*Матері в молитві*». В своїх методах ці спільноти є схожими, адже у центрі спільнотного життя є молитва, проте цілі різняться.

«*Апостольство молитви*» має на меті заохочувати людей до духовного і апостольського життя, служити потребам Церкви на місцях, особливо вшановує Найсвятіше Серце Христове, Пресвяту Євхаристію, Пресвяту Богородицю, має практику щоденної молитви на вервиці та вшанування перших п'ятих місяця участю у Літургії та Святих Таїнствах Сповіді та Причастя [11, с. 23]. «*Апостольство доброї смерті*» має на меті все своє життя спрямувати до вічності і кожної миті бути готовими до смерті. Хочуть своїми молитвами випросити навернення для грішників, для християн – витривалості в освячуючій ласці і для усіх – добру смерть. Спільнота має місійний характер, бо проводить чування та розповідає про свою місію іншим парафіям [24]. «*Архибратство Матері Божої Неустанної помочі*» вшановують Пресвяту Богородицю, щоб за її заступництвом випросити всі необхідні ласки та добру смерть. Мають свої правила, такі як носіння медаліка Матері Божої Неустанної Помочі та приймання Причастя в останню неділю місяця на честь Пресвятої Богородиці. Кожен член спільноти проводить катехизацію своєї родини, вшановуючи вдома ікону Матері Божої Неустанної помочі та поширюючи набожество до неї [22]. «*Матері в молитві*» – спільнота, яка через молитву доручає своїх дітей Ісусові. Мають наступні форми діяльності: спільна

молитва матерів, участь у з'їздах, вишкіл слугинь під проводом духівників, часткова опіка над сиротами та ув'язненими, опіка одна над одною [11, с. 29].

– Зосереджені на харитативному служінні (допомога потребуючим): «Карітас», «Мальтійська служба допомоги». Метою даних спільнот є добродійна діяльність та здійснення соціальної роботи. «Карітас» надає соціальну та практичну допомогу особам незалежно від статі, віку та віросповідання [18]. «Мальтійська служба допомоги» обрала наступні напрямки: благодійна кухня, допомога дітям та профосвіта сиріт, благодійність у соцмережах та ін., зокрема допомога біженцям, забезпечення базових потреб під час природних і техногенних катастроф [23]. Служіння спільнот ґрунтується на християнських морально-етичних цінностях.

– Подружні та родинні рухи: рух «Подружні зустрічі», «Рух Назаретських Родин», рух «Світло життя. Домашня Церква», «Лицарі Колумба».

Рух «Подружні зустрічі» має на меті допомогти подругам краще зрозуміти одне одного, навчитись пробачати образи та вирішувати конфлікти, глибше пізнати біблійну суть подружжя. Носить характер закритих реколекцій [12]. «Рух Назаретських Родин» пропагує ідеали християнської родини, наголошуючи на особистому шляху до святості, євангелізації та спільнотному житті. Рух «Світло життя. Домашня Церква» включає реколекції і конференції, подружню та родинну молитву, діалог і читання Святого Письма [11, с. 36–39]. «Лицарі Колумба» – чоловіча братерська організація. Виконують функції згідно п'яти сфер життя: церковна (молитва, реколекції, євангелізація), місцева громада (допомога потребуючим), родина (охорона життя від моменту зачаття, підготування до Подружжя, допомога вдовам та сиротам), молодь (формація у душі католицької віри через спорт, катехизацію і т.п.), лицарі та їх родини (братерство на основі християнських цінностей, любов до ближнього) [19].

– Спільноти поваги до людської гідності: рух «За життя», спільноти «Лярш-Ковчег» та «Віра і світло», рух «За тверезість життя».

Метою руху «За життя» є захист людського життя від моменту зачаття до природної смерті, особливо у лоні матері. Рух намагається донести до загальних мас гріховність абортів та контрацепції, поширюють інформацію про статевість, суть подружньої любові, методи розпізнавання плідності, стосунки між хлопцем і дівчиною до прийняття Таїнства Подружжя. Проводяться тематичні реколекції та зустрічі із молоддю [11, с. 30–31]. Спільноти «Віра та світло» і «Лярш-Ковчег» є створеними як ділянка для молитви, дружби та спільного перебування для осіб з особливими потребами.

Для учасників організують табори, реколекції, спільні свята та творчу діяльність. Рух «За тверезість життя» допомагає людям із алкогольною залежністю її позбутись та відчутти власну гідність. Здійснює підтримку uzалежнених осіб у створених малих парафіяльних братствах [2].

– Євангелізаційні (харизматичні) – Рух віднови у Святому Дусі УГКЦ, «Школа Марії», «Школа св. Андрія», «Формаційна школа св. Миколая», «Курсійо», Неокатехуменальна Дорога. Дані спільноти мають на меті формувати учнів Христових для подальшого поширення Слова Божого. Вивчення Біблії для них є першочерговим. Практикується часте використання інтерактиву та пісень прослави Бога.

Рух віднови у Святому Дусі УГКЦ містить курс «Школа християнського життя та євангелізації», де учасники вчать краще розуміти християнське життя та євангелізувати інших. Влаштовують біблійні вишколи для аніматорів біблійних груп, євангелізацію на вулицях та зустрічі для школярів і молоді, табори, реколекції, євангелізація у будинках пристарілих, допомогу в госпісному служінні, організують концерти та фестивалі [11, с. 42–43]. «Школа Марії» [21], «Школа св. Андрія» [20], «Формаційна школа св. Миколая» [15] – євангелізаційні школи, які формують свідків віри, Христових учнів. Використовують інтерактивні методи, музику, молитви прослави, орієнтовані на харизматичну формацію. «Курсійо» – триденний керигматичний курс, який веде до зустрічі з Христом та творення спільноти. Включає такі основні напрямки: творення спільноти (з іншими групами, з членами спільноти та Церквою), місія (любов до кожного, дружба без примусу, чим проповідується Божа любов до людини), постійної зміни координатів (зміна влади і здатність повернутись знову до звичайного учасника спільноти) [17]. Неокатехуменальна дорога – заснована на трьох важливих елементах «Слово Боже – Літургія – спільнота». Складається із чотирьох етапів прийняття керигми, передкатехуменату, катехуменату та вибраності (відновлення хресних обітниць та тривання у вірі) [13].

Харизматичні спільноти часто викликають сумніви духовенства та вірних у тому, наскільки вони є добрими чи поганими. Це пов'язано із методами, які застосовуються, зокрема молитовними практиками. Існує загроза перетворення таких спільнот у некеровані утворення, що можуть радше нагадувати секту. Отець Олег Кіндій у своїй статті «Українська Греко-Католицька Церква і харизматична віднова у Святому Дусі в історичній перспективі: небезпечна пентекосталізація чи один зі шляхів відродження християнського життя?» пише, що харизматичні спільноти під духовним проводом не є загрозою, а навпаки – нагодою до нової євангелізації, переродження Церкви у Святому Дусі та

нове переосмислення своєї віри [10, с. 280–281]. Католицький священник Раньєро Канталамесса порівнює віднову з деревом, яке приносить добрі плоди для Церкви, або «потокотом благодаті» для всієї Церкви [5, 10–11].

– *Біблійні гуртки при парохіях*. Зосереджуються на читанні Слова Божого методом молитовного читання *Lectio Divina*: читання, розважання, молитва, споглядання [3, с. 130–131]. Катехизація та біблійний апостолят є тісно пов'язаними, бо не можна мати доброї катехизації без Біблії, а біблійний апостолят, який не переходить у катехизацію не приносить плодів [1, с. 71]. У Декреті Другого Ватиканського собору про пастирський уряд єпископів у Церкві *Christus Dominus* є вказівка, щоб центром будь-якої катехизи було Святе Письмо, Передання, Літургія Церкви, Учителство і життя Церкви [4, с. 151]. Святе Письмо є джерелом катехизи, ним має керуватись та житись кожна проповідь та навчання [6, с. 223] як підтвердження слів апостола Тимотея: «Все Писання – натхненне Богом і корисне, щоб навчати, докоряти, направляти, виховувати у справедливості, щоб чоловік був досконалий, до всякого доброго діла готовий» (II Тим. 3, 16–17).

Висновки. Аналізуючи парафіяльні спільноти, можемо зробити висновок:

– умовно рухи та спільноти групуються за напрямками їхньої діяльності: молитовні, зосереджені на харитативній діяльності, подружні або родинні, євангелізаційні (харизматичні), біблійні та спільноти поваги до людської гідності;

– кожна із них є різною у своїх цілях та методах, та всі вони виконують завдання Ісуса навчати та поширювати Слово Боже;

– велике різноманіття спільнот дозволяє задовольнити потреби мирян у перебуванні в середовищі «близьких по духу» осіб, обравши спільноту за напрямком діяльності;

– творення спільнот, їх підтримка Церквою дозволяє мирянам реалізовувати свої покликання, мати одностайність, здійснювати служіння, формуватись та зростати у вірі;

– катехизація здійснюється у спільноті та має свої завдання вести до пізнання віри, втаємничувати у звершенні таїнства (краще розуміти та пережити богослужіння), формувати до життя у Христі (моральне виховання), навчати молитися, впроваджувати у життя спільноти, плекаючи духовне сопричастя (в тому числі відчуття приналежності до Церкви);

– методи катехизації, такі як: спілкування, реколекції, табори, спільна молитва, пісні, духовна підтримка, спільна творча та харитативна діяльність, слухання, читання та роздумування над Божим Словом допомагають творити спільноту, а у масштабному розумінні – Церкву, зростати у вірі, вчитись жити згідно неї.

Аналіз церковних спільнот катехизи дорослих показує важливість їх існування для Церкви та справи поширення Божого Слова. Різноманітність методів та завдань дозволяє зробити висновок про плідну працю задля залучення мирян у парафіяльне життя, її побудови, намагання імплементувати Слово Боже у життя сучасної людини. Подальші дослідження у даній сфері дозволять покращувати процес катехизації та розробки нових методів для досягнення поставлених цілей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барщевський Т. Біблійний апостолят як форма катехизації дорослих. Матеріали конференції «Євангелізація і катехизація дорослих в УГКЦ: виклики та перспективи», Львів 2009. С. 65–74.
2. Білаш В. Мирянські рухи й організації в УГКЦ та специфіка їх діяльності URL: <http://www.laityugcc.org.ua/tekst-novini-povnistju/items/mirjanski-ruxi-j-organizacii-v-ugkc.html> (дата звернення: 02.09.2023).
3. Венедикт XVI. Післясинодальне апостольське повчання *Verbum Domini*. Львів: Свічадо, 2011. 176 с.
4. Декрет про пастирське служіння єпископів в Церкві *Christus Dominus*. Документи Другого Ватиканського Собору (1962–1965). Конституції, декрети, декларації. Коментарі. Львів: Свічадо, 2020. С. 145–168.
5. Дерев'яно Л. Католицька Харизматична Віднова: «потік благодаті» для всієї Церкви» (інтерв. з Р. Канталамессою). *Часопис «Об'єднання Католицьких Спільнот»*, № 2, 2020. С. 10–11.
6. Догматична конституція про Боже об'явлення *Dei verbum*. Документи Другого Ватиканського Собору (1962–1965). Конституції, декрети, декларації. Коментарі. Львів: Свічадо, 2020. С. 213–226.
7. Догматична конституція про Церкву *Lumen gentium*. Документи Другого Ватиканського Собору (1962–1965). Конституції, декрети, декларації. Коментарі. Львів: Свічадо, 2020. С. 55–116.
8. Іван Павло II. *Catechesi tradendae*: Апостольське поучення про катехизу в наш час. Львів: Свічадо, 1997. 77 с.
9. Іван Павло II. Післясинодальне апостольське повчання *Christifideles Laici*. Львів: Місіонер, 2006. 80 с.
10. Кіндій О. Українська Греко-Католицька Церква і харизматична віднова у Святому Дусі в історичній перспективі: небезпечна пентекосталізація чи один зі шляхів відродження християнського життя? *Наукові записки УКУ: Богослов'я*. № 8, 2021. С. 261–289.
11. Комісія у справах мирян УГКЦ. Мирянські спільноти УГКЦ. Довідник. Львів, 2015. 201 с.
12. Офіційна сторінка спільноти «Подружні зустрічі» URL: <https://spz.net.ua/> (дата звернення: 06.09.2023).
13. Офіційний сайт «Неокатехуменальна дорога» URL: <https://neocatechumenaleiter.org/uk/> (дата звернення: 07.09.2023).
14. Папська Рада сприяння новій євангелізації. Напрявні для катехизації. Львів: Свічадо, 2022. 352 с.
15. Патріарша катехитична комісія УГКЦ. Формативна школа святого Миколая URL: <https://ct.ugcc.ua/catechism/jevangelizacziya/materialy-dlya-jevangelizacziyi/29207> (дата звернення: 07.09.2023).

16. Послання Синоду єпископів Української Греко-Католицької Церкви 2018 року «Боже Слово і катехизація». *Матеріали конференції «Катехитика і християнська педагогіка: досвід та перспективи»*. Львів: Колесо, 2020, С. 9–15.

17. Релігійний часопис CREDO. Папа: у проводі церковних рухів немає незамінних URL: <https://credo.pro/2022/05/320645> (дата звернення: 07.09.2023).

18. Сайт «Карітас Україна» URL: <https://caritas.ua/> (дата звернення: 05.09.2023).

19. Сайт «Лицарі Колумба в Україні» URL: <https://lytsarikolumba.com/> (дата звернення: 06.09.2023).

20. Сайт «Школа євангелізації Святого Апостола Андрія» URL: <https://apostolosandrea.at.ua/> (дата звернення: 06.09.2023).

21. Сайт «Школа Марії» URL: <https://maryschool.org/uk> (дата звернення: 06.09.2023).

22. Сайт Архібратства Матері Божої Неустанної Помочі URL: <https://old.cssr.lviv.ua/holy-virgin-icon/brotherhood/> (дата звернення: 05.09.2023).

23. Сайт Мальтійської служби допомоги URL: <https://malteser.ua/> (дата звернення: 05.09.2023).

24. Сайт Синоду Єпископів УГКЦ. «Апостольство доброї смерті» відзначає 20-літній ювілей відновлення в Україні URL: <https://synod.ugcc.ua/data/apostolstvo-dobroy-smerti-vidznacha-20-litniy-yuviley-vidnovlennya-v-ukraini-1119/> (дата звернення: 03.09.2023).

25. Святе Письмо Старого та Нового Завіту / пер. Хоменко І. Видавництво Отців Василіян «Місіонер», 2008.

26. Синод Української Греко-Католицької Церкви. Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха». Львів: Свічадо, 2012. 343 с.